

Klarspråk.

BULLETTIN FRÅN SPRÅKRÅDET | NUMMER 2025|1

Låt oss prata klarspråk!

Traditionellt har klarspråksarbete handlat om skriftspråket, eftersom fokus låg på att bekämpa den skrivna kanslivenkskan. Men idag handlar myndighetspråk om så mycket mer än text – om filmer, presskonferenser och annan muntlig kommunikation.

Därför vill vi i redaktionen lyfta fram muntligt klarspråk. Språklagens skrivning om vårdat, enkelt och begripligt språk gäller ju lika mycket talet. I det här numret kan du läsa om hur handläggare och personer som ringer till Kronofogdens kundservice gör för att skapa gemensam förståelse av ämnet och hur de undviker missförstånd.

I domstolar sker själva förhandlingen muntligt, medan domen är skriftlig. Ibland väljer domaren att dessutom göra en muntlig presentation av domen. Då berättar hen om hur domen blev, om straffet och kan också svara på frågor. Vad är viktigt för domaren att tänka på för att det ska bli begripligt för de inblandade i målet?

Till sist: I år firar *Klarspråk* 30 år! Det första numret av *Klarspråksbulletinen* kom ut våren 1995, när jag själv var nybakad språkkonsult i svenska. Sedan 2016 har jag varit "Bullens" redaktör. Jag ser fram emot att knåda klarspråksdegen vidare och hoppas att våra läsare hänger med! Hör gärna av dig med förslag på teman eller artiklar som du vill se i tidningen.

Gabriella Sandström,
redaktör

Lättare att förklara domen muntligt

När jag dömer i ett mål kan jag antingen meddela domen endast skriftligt, eller så kan jag avkunna den. Att avkunna innebär att jag muntligt redovisar domens innehåll för parterna, som senare får även en skriftlig dom.

Det sker normalt direkt efter förhandlingen, så parterna får ett snabbt besked om hur det gick. En annan stor fördel är att jag kan förklara domens innehåll på ett enklare sätt. På min domstol har vi som policy att i möjligaste mån avkunna domar, särskilt i ungdomsmål eller mål där någon av parterna har tolk.

Det är dock inte alltid så lätt att förklara utgången i ett mål så att parterna förstår varför den blivit som den blivit. Vi domare använder gärna ett avancerat språk och fackuttryck, som kan vara svåra både att förstå och förklara för någon som inte är jurist. Samtidigt är det förstås otroligt viktigt att enskilda förstår varför domstolen dömer som den gör.

När jag ska avkunna dom efter en förhandling får parterna gå ut och vänta utanför rättssalen. Därefter överlägger jag och nämndemännen och bestämmer hur domen ska bli. Sedan kallar vi in parterna igen och jag berättar om utgången i målet.

Den skrivna domen i ett brottmål har en relativt fast disposition, som inte lämpar sig så väl muntligt. När jag avkunnar dom kan jag i stället presentera domen på ett mer pedagogiskt sätt, genom att till exempel återknyta till vad jag tidigare sagt och upprepa saker. Jag kan också använda ett ledigare språk och

förklara svåra begrepp. En annan stor fördel är att jag kan försäkra mig om att parterna förstår och svara på de frågor de kan ha.

Som domare är det viktigt att alltid sträva mot ännu mer tydlighet. Jag hade nyligen ett mål där jag la ner extra omsorg på att pedagogiskt förklara varför vi hade dömt en person till villkorlig dom och inte till fängelse, som åklagaren hade velat. När jag efter

min utläggning om detta frågade den dömde om han hade några frågor, undrade han: "Fick jag fängelse?"

Detta tycker jag visar hur viktigt det är att vara övertydlig när man avkunnar dom. Vi domare måste komma ihåg att det för enskilda personer ofta är en ovanlig och stressande situation att vara part i en domstol, och att det då är extra svårt att ta till sig krånglig juridisk information.

Kajsa Hällje,
rådman vid Södertörns tingsrätt

”Som domare är det viktigt att alltid sträva mot ännu mer tydlighet

I rättssalen.

FOTO: KAJSA DANIELSBACKA

FOTO: PETER KNUTSON / HRF

3 FRÅGOR TILL ...

... **Ingvild Falkenhaus**, projektledare för *Alla kan texta* på Hörselskadades Riksförbund:

Vad innebär autotextning?

– Autotextning är undertexter som skapas av AI. Man kan säga att AI ”lyssnar” på vad som sägs i ett möte, en livesändning eller en video och omvandlar talet till text.

Varför behöver talat språk undertextas?

– För att 1,5 miljoner svenskar har en hörselnedsättning och stängs ute om de inte kan ta stöd av textning. Även personer med annat förstaspråk har stor nytta av svenskt textning. Men textning ger också större genomslag hos alla andra: Idag tittar 9 av 10 på videor i mobilen med ljudet av, visar studier. Numera finns det också lagkrav på textning. Redan idag måste offentliga verksamheter texta, och i juli 2025 kommer tillgänglighetskrav även på privata aktörer.

Vad ska man tänka på för att resultatet ska bli bra?

– Bra ljud, det är nyckeln till lyckad autotextning. När AI ”hör” bättre, då blir också textningskvaliteten bättre. Det handlar om att ha bra mikrofoner, nära munnen, och ta bort störande omgivningsljud. Om man talar en i taget och tar paus mellan meningar, så lägger AI in punkt och frågetecken på rätt ställe. Att tala tydligt är också viktigt, men man behöver inte överdriva – idag klarar AI ofta både dialekter som skånska och snabbpratande personer.

Fler råd om autotextning finns på allakantexta.se.

Så talar du på lätt språk

Det finns gott om råd och riktlinjer för hur vi ska skriva enkelt och begripligt. Men hur ska vi tala så att de flesta kan förstå? Långsamt och tydligt är viktigt. Samtidigt kan vissa få problem om vi talar för långsamt, eller artikulerar onaturligt mycket.

●●● Fram tills nyligen var det skralt med rekommendationer för talat lätt språk. Men i slutet av 2024 publicerades en omfattande sammanställning av råd för hur vi ska göra för att tala begripligt.

Målgruppen för talat lätt språk är stor och inkluderar personer med intellektuell, kognitiv eller språklig funktionsnedsättning samt personer som lär sig ett nytt språk. Faktum är också att under stor stress kan vi alla vara hjälpta av talat lätt språk.

De flesta rekommendationer för lättläst gäller också för talat lätt språk, till exempel att undvika eller förklara krångliga ord. Precis som när du skriver, måste du veta vem som är din mottagare. En skillnad är att när du skriver har du oftast tid att reflektera över ordval och text. Talar gör du i stunden, och om du blir ivrig kan det vara svårt att anpassa språket efter mottagaren. Därför kan du behöva förbereda dig noga inför vissa möten eller situationer.

Några saker är extra viktiga. Du får aldrig prata över huvudet på någon, inte ens om den personen har med sig en stödperson. Försök också ordna så att ni kan prata ostört i en trygg och trevlig miljö.

Tänk på att ett respektfullt bemötande är viktigare än att följa alla råd till punkt och pricka. Det skapar förtroende.

Sammanställningen innehåller mer än 100 råd som är uppdelade i fem huvudavsnitt. Dessa handlar om hur du

- väcker intresset hos den som lyssnar
- strukturerar information
- anpassar ditt språk
- utnyttjar icke-verbal kommunikation
- använder bild och ljud som stöd.

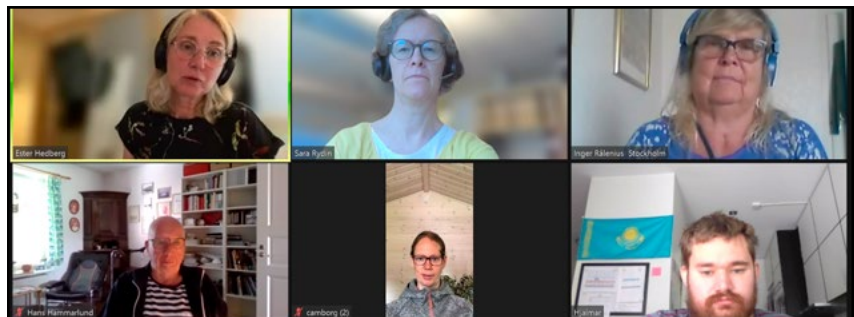
Råden är användbara i många olika sammanhang, från undervisning och presentationer till samtal och produktion av ljud- eller talböcker. De har samlats in via enkäter, befintliga guider, forskningsartiklar, litteratur samt erfarenhet från projektets partner. En del råd har testats med målgruppen under arbetsgång.

De togs fram inom SELSI (*Spoken Easy Language for Social Inclusion*), som var ett projekt inom Erasmus+ och drevs med medel från EU. I projektet deltog flera organisationer och universitet och ett tv-bolag. Från Sverige deltog Dyslexiförbundet, med hjälp av Afasiförbundet, Riksförbundet FUB och Begripssam.

Ester Hedberg och Sara Rydin, svenska deltagare i projektet

Råd från SELSI:

Sammanställningen av råd för talat lätt språk finns under Resultat på sel.si.eu.

I projektet SELSI deltog en fokusgrupp som träffades digitalt. I gruppen ingick personer med egna behov av talat lätt språk.

Inte enkelt att vara enkel i samtal till Kronofogden

Allmänspråk och fackspråk kan krocka, och det finns både utmaningar och möjligheter med klarspråk i talad myndighetskommunikation. Det är några resultat som jag har fått när jag har forskat och skrivit en avhandling om telefonsamtal till Kronofogdens kundservice.

I avhandlingen *I samtal med Kronofogden* har jag spelat in 113 kundservice-samtal och studerat dem med en detaljerad samtalsanalys. Med samtalsanalysen går det att urskilja mönster i språkbruket. Det går också att undersöka vad språket får för social betydelse, till exempel för relationer eller förståelsen mellan dem som pratar. Jag har studerat samtalets roll för både Kronofogdens arbete och den hjälp som inringarna får.

Att ringa till Kronofogden innebär ofta att möta komplexa processer och regelverk som är beskrivna med myndighetens språk. En central del i handläggarnas arbete är därför att förklara processerna för dem som ringer, samtidigt som de använder ett enkelt språk. Men det är inte ett enkelt jobb att vara enkel. I en delstudie visar jag hur en särskild process, betalningsförelägganden, ofta leder till missförstånd genom att vara svår att både förstå och förklara.

En första utmaning för förståelsen är att handläggare och inringare använder ordet *skuld* på olika sätt. De som ringer talar om skuld i betydelsen 'skyldig pengar', medan handläggarna snarare syftar på 'fastställd skuld hos Kronofogden'. Här krockar alltså allmänspråk och fackspråk. Ytterligare en utmaning är att handläggarna ofta behöver ta ordet under en lång tid när de förklarar. Då kan det vara osäkert om mottagaren förstår. Analyserna kastar ljus på att det är svårt att styra och förutse ett samtal, som ju är ett samspel. I skrift kan myndigheten på ett annat

Maria Johansson. FOTO: HENRIK ZETTERBERG

sätt styra informationen och i vilken ordning den kommer.

Men studien visar också på möjligheter med den talade myndighetskommunikationen. I samtal kan handläggarna, till skillnad från i ett brev, fråga om mottagaren förstår. Analyserna visar också hur handläggarna genom sitt språkbruk både undviker missförstånd och hanterar redan uppkomna problem. De kan bland annat förklara svåra ord, omformulera sig eller bryta upp långa förklaringar i mindre delar. Samtidigt visar analyserna att det inte finns ett sätt att förklara som alltid fungerar. I stället behöver handläggaren anpassa sig till mottagaren.

Resultaten av min avhandling pekar på att de principer som finns för klarspråk i text inte rakt av kan översättas till tal. Framöver behöver vi på flera sätt fortsätta forska om och arbeta praktiskt med klarspråk i samtal!

Maria Johansson, forskare i svenska språket vid Uppsala universitet

SPRÅKFRÅGAN

Varför säger en del *liksom* så ofta?

Liksom är ett av många vanliga småord som används i talat språk. Andra exempel är *alltså*, *ba*, *du vet*, *så här*, *typ*, *vad heter det*. De här småorden kallas diskurspartiklar och fyller viktiga kommunikativa funktioner i talspråket.

Diskurspartiklar är ett slags grammatiska funktionsord. De används för att modifiera och strukturera det vi säger, och för att reglera själva samtalet. Ofta kan en diskurspartikel ha flera funktioner samtidigt. I yttrandet *Du vet hon som gick i min klass du vet* kan *du vet* hänvisa till gemensam kunskap, markera yttrandets början och slut och lämna över turen till lyssnaren.

Diskurspartiklar används också för att rikta uppmärksamheten på ett ord eller en del av ett yttrande: *Hon ba: nej det tror jag inte på, Jag kände mig typ utmattad, Man blir avtrubbad liksom*.

De flesta människor använder diskurspartiklar när de pratar, men bruket varierar en hel del, både mellan olika personer och mellan olika sociala situationer och sammanhang.

De flesta av oss kan bli störda av att samma diskurspartikel upprepas ofta i exempelvis radio, tv och poddar. Som lyssnare kan man försöka tänka på att det knappast är medvetet från talarrens sida, och som talare i offentligheten kan man försöka tänka på att variera sig.

*Jenny Öqvist,
språkvårdare på Språkrådet*

NOTISER

Anmäl dig till nordisk klarspråkskonferens

Den 27–28 mars arrangeras den nordiska konferensen Klarspråk 2025 på distans. Forskare, kommunikatörer och jurister diskuterar avståndet mellan vardagsspråk och juridiskt språk. Det är gratis att delta, och du anmäler dig på sprakinstitutet.fi/klarsprak-2025.

Prata med barn om svåra saker

Allvarliga händelser och samhällskriser kan skapa stor rädsla hos barn och unga. Rädda Barnens barnpsykologer har därför samlat råd till föräldrar och andra vuxna som behöver stötta rädda eller oroliga barn på raddabarnen.se/rad-och-kunskap.

Språk och demokrati på Språkrådsdagen

Temat för Språkrådsdagen den 5 maj är *Språkets roll i demokratin*. På programmet finns bland annat ett föredrag om totalitært språkbruk och demokratis kris, ett samtal om myndighets-språk och utdelning av Minoritets-språkspiset och Klarspråkskristallen. Se hela programmet och anmäl dig på isof.se/sprakradsdagen2025.

Poddtips: Veckans fras

Veckans fras är en ny podd för andra-språkstalare som vill utöka sitt svenska ordförråd. I podden förklarar Emil Molander och Sofi Tegsveden Deveaux vad exempelvis en fras som *full rulle* betyder och vad som skiljer den från *fullt upp*.

Språkets roll i sexualbrottsdomar

Hur blir en dom språkligt objektiv? Sofia Orrbén har doktorerat vid Uppsala universitet med avhandlingen *Gränser mellan frivillighet och ofrivillighet*, där hon undersökt språket i sexualbrottsdomar. Hon visar bland annat hur ömsesidighet skrivs fram med ord som samlag eller varandra och hur handlingar beskrivs utan subjekt. Avhandlingen finns på diva-portal.org.

Bygg bättre meningar

Det finns meningskonstruktioner som ställer till med större problem än andra. I sin bok *Bygg bättre meningar* ger språkrådgivaren Eva Sahlström handfasta tips och exempel från sitt eget arbete. Den riktar sig till alla som redigerar texter och vill bli bättre på att bygga lättlästa och begripliga meningar.

Kokbok för digitalisering

Doktorander och forskare vid Göteborgs universitet har tagit fram en guide med tolv recept för lyckad digitalisering inom offentlig sektor, som också bygger på lärdomar från projekt som gått snett. I *Kokbok för digitalisering* bjuds också på riktiga recept, exempelvis på delaktighets-tårta.

Granskning av myndigheters kommunikation

Regeringen har gett 32 myndigheter i uppdrag att redovisa sina kommunikationsinsatser. De ska dels redovisa sina kostnader, dels motivera insatserna. Med utredningen vill regeringen få en bild av hur kommunikationen bidrar till myndigheternas kärnuppdrag.

Vill du prenumerera på Klarspråk?

Anmäl din e-postadress på: isof.se/bulletinen. Det kostar inget.

VISIONSBILD: ATRIUM LJUNGBERG

Språkmuseum på gång

Nu finns det konkreta planer på att öppna ett språkmuseum i Stockholm! Där kommer det att finnas utställningar om svenska språket förr och idag och om den språkliga mångfalden i Sverige. Besökarna får möta stora globala språk, minoritetsspråk, hotade språk och nu utdöda språk. Läs mer om satsningen på sprakmuseet.com.

UR KALENDERN

21 mars 2025: Grammatikdagen firas på flera platser i landet, se program på grammatikdagen.se

27–28 mars 2025: Nordisk klarspråkskonferens, tema: *När vi möter juridiskt språk i vardagen*, Helsingfors (på distans)

5 maj 2025: Språkrådsdagen, tema: *Språkets roll i demokratin*, Stockholm
Fler evenemang finns i vårt kalendarium på webben: isof.se/klarsprak

Klarspråk.

En tidning från Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen.
Box 20057, 104 60 Stockholm
Ansvarig utgivare: Lena Lind Palicki
Redaktör: Gabriella Sandström
Telefon (växel): 0200-28 33 33
E-post: klarsprak@isof.se
Webbplats: isof.se/klarsprak

